

Sygn. akt I UK 517/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 30 stycznia 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Frańczak (przewodniczący)
SSN Beata Gudowska (sprawozdawca)
SSN Zbigniew Myszka

w sprawie z odwołania M. M.
przeciwko Prezesowi Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego
o ustalenie istnienia ubezpieczenia społecznego,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 30 stycznia 2018 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 13 lipca 2016 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 13 lipca 2016 r. Sąd Apelacyjny w [...], III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych oddalił apelację ubezpieczonej M.M. od wyroku Sądu Okręgowego w [...] z dnia 5 listopada 2015 r., oddalającego jej odwołanie od decyzji

Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego z dnia 14 listopada 2014 r. w przedmiocie stwierdzenia ustania od dnia 19 maja 2011 r. do 11 stycznia 2012 r. jej ubezpieczenia społecznego na podstawie ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 2336; dalej „ustawa o ubezpieczeniu społecznym rolników” lub „ustawa”) ze względu na podleganie przez nią w tym samym czasie ubezpieczeniu społecznemu rolników z tytułu pobierania przez jej męża dodatku do renty strukturalnej (art. 16 ust. 1 pkt 4 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników).

Sąd pierwszej instancji ustalił, że A. i M. M. w dniu 13 maja 2011 r. darowali swoje gospodarstwo rolne synowi M. M., a ten - jako jego właściciel - zgłosił się do ubezpieczenia społecznego rolników, po czym rolniczy organ rentowy decyzją z dnia 28 listopada 2011 r. wydaną na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 2 i art. 16 ust. 1 pkt 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników stwierdził podleganie przez A. M. i M. M. ubezpieczeniu społecznemu z mocy ustawy, jako domowników rolnika.

M. M. złożyła oświadczenie, że od dnia przekazania gospodarstwa rolnego zaprzestała prowadzenia działalności rolniczej i decyzją Kierownika Biura Powiatowego Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w W. z dnia 13 sierpnia 2014 r. jej mąż uzyskał od maja 2011 r. rentę strukturalną ze zwiększeniem na współmałżonka przewidzianym w § 12 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia z dnia 19 czerwca 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Renty strukturalne” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, (jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 1749; dalej „rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia z dnia 19 czerwca 2007 r.” lub „rozporządzenie”).

W ocenie Sądów *meriti*, warunkiem podlegania przez domownika ubezpieczeniu społecznemu rolników, a zarazem negatywną przesłanką nabycia prawa do dodatku na małżonka do renty strukturalnej, jest prowadzenie działalności rolniczej. Sąd pierwszej instancji ocenił, że ubezpieczona zdecydowała się na zaprzestanie takiej działalności, a mieszkając w gospodarstwie rolnym syna, lecz nie prowadząc działalności rolniczej, nie nabyła statusu domownika rolnika. Sąd drugiej instancji dodał, że „nie można prowadzić działalności rolniczej na potrzeby organu rentowego i nie prowadzić takiej działalności na potrzeby

uzyskania renty strukturalnej”, a skoro we wrześniu 2011 r. M. M. „oświadczyła, że zaprzestała prowadzenia działalności rolniczej”, to znaczy, że jako domownik nie pracuje w gospodarstwie rolnym, co nie narusza jej prawa do dodatku do renty strukturalnej, lecz jako uprawniona do niego, podlega ubezpieczeniu rolniczemu na podstawie art. 16 ust. 1 pkt 4 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. Konkluzja sprowadza się do stwierdzenia, że uzyskanie przez rolnika renty strukturalnej wraz z dodatkiem na małżonkę wyklucza możliwość jej podlegania ubezpieczeniu wypadkowemu, chorobowemu i macierzyńskiemu na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników.

Skarga kasacyjna ubezpieczonej została oparta na podstawie naruszenia art. 6 ust. 1 pkt 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników przez niewłaściwą wykładnię polegającą na bezpodstawnym przyjęciu upadku statusu ubezpieczonego domownika przez małżonka rolnika, który uzyskał rentę strukturalną wraz dodatkiem przewidzianym w § 12 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 19 czerwca 2007 r., oraz na podstawie niewłaściwego zastosowania art. 7 ust. 1 pkt 2 w związku z art. 16 ust. 1 pkt 3 i 4 ustawy, przez przyjęcie automatyzmu wyłączenia z ubezpieczenia wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego w związku z uzyskaniem dodatku do renty strukturalnej.

Skarżąca podkreśliła nierównoznaczność pojęć „stała praca w gospodarstwie rolnym” i „działalność rolnicza”, wskazując na nietrafność tezy o niemożności łączenia statusu ubezpieczonego domownika rolnika z prawem do dodatku przy rencie strukturalnej małżonka. Podniosła, że status domownika rolnika zależy od spełnienia warunku, o którym mowa w art. 6 pkt 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, a istota działań domownika sprowadza się do pomocy rolnikowi w prowadzeniu gospodarstwa. Nie jest nawet wymagane, by domownik poświęcał tej pracy cały swój czas lub by wyłącznie z tej pracy czerpał środki utrzymania. Aby uzyskać status domownika nie trzeba zatem prowadzić działalności rolniczej, tj. wykonywać działalności zawodowej na własny rachunek przez wykonywanie w nim stałej i osobistej pracy lub innych czynności wiążących się z jego prowadzeniem.

Tym samym - jak stwierdziła - zaprzestanie przez nią działalności rolniczej

wskutek zbycia gospodarstwa rolnego na rzecz syna przy jednoczesnym spełnieniu pozostałych przesłanek, pozwalających na uznanie jej i jej małżonka za jego domowników, nie powodowało utraty tytułu do rolniczego ubezpieczenia wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego.

Wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku przez uwzględnienie odwołania w całości i ustalenie, że podlegała ubezpieczeniu społecznemu rolników w zakresie ubezpieczenia wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego w okresie od 19 maja 2011 r. do dnia 31 grudnia 2011 r. ewentualnie o uchylenie tego wyroku ze zniesieniem postępowania i przekazanie sprawy w tym zakresie Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przyczyną rozpoznania sprawy jest potrzeba rozstrzygnięcia sformułowanego w skardze kasacyjnej zagadnienia prawnego, czy uzyskanie przez rolnika renty strukturalnej na podstawie przepisów rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia z dnia 19 czerwca 2007 r. wraz dodatkiem na małżonka wyłącza możliwość podlegania przez małżonka przez takiego rolnika ubezpieczeniu wypadkowemu, chorobowemu i macierzyńskiemu jako domownika w rozumieniu art. 7 ust. 1 pkt 4 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników.

Przedmiot sporu koncentruje się zatem na kolizji tytułu do rolniczego ubezpieczenia społecznego w zakresie ryzyk wypadku, choroby i macierzyństwa, przewidzianego w art. 7 ust. 1 pkt 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników z tytułem podlegania rolniczemu ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu na podstawie art. 16 ust. 1 pkt 4 tej ustawy. W związku z orzeczeniem w zaskarżonej decyzji o ustaniu ubezpieczenia domownika rolnika w zakresie ubezpieczeń wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego, narzuca się potrzeba dokonania pomijanego dotychczas rozróżnienia między ubezpieczeniem wypadkowym, chorobowym i macierzyńskim, obejmującym z mocy art. 7 ustawy wyłącznie rolników (których gospodarstwo obejmuje obszar użytków rolnych powyżej 1 ha przeliczeniowego lub dział specjalny) i ich domowników, od szerszego podmiotowo ubezpieczenia

zakresu ubezpieczeń emerytalnego i rentowych. W art. 16 ust. 1 ustawy wskazano na tytuł tego ubezpieczenia dla osób niebędących rolnikami, lecz pobierających rentę strukturalną (pkt 3), oraz dla ich małżonków, jeżeli renta strukturalna wypłacana jest z odpowiednim zwiększeniem (pkt 4). Objęcie ubezpieczeniem z tego tytułu nie obejmuje więc ubezpieczenia wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego. Osoby korzystające z renty strukturalnej (dodatku do renty) wyłączone są z kręgu ryzyka objętego rolniczym ubezpieczeniem wypadkowym, chorobowym i macierzyńskim jako nieprowadzące działalności rolniczej rozumianej, tak jak w art. 6 ust. 1 ustawy, jakkolwiek - zgodnie z § 9 rozporządzenia - warunek zaprzestania prowadzenia działalności rolniczej uważa się za spełniony, jeżeli po przekazaniu gospodarstwa rolnego łączna powierzchnia użytków rolnych posiadanych lub współposiadanych przez uprawnionego do renty strukturalnej i jego małżonka nie przekracza 0,5 ha, a działalność rolnicza prowadzona na tych użytkach służy wyłącznie zaspokajaniu potrzeb własnych uprawnionego oraz osób pozostających z nim we wspólnym gospodarstwie domowym oraz gdy zarówno uprawniony do renty strukturalnej, jak i jego małżonek nie prowadzą działu specjalnego produkcji rolnej w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych oraz przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników.

Ubezpieczeniu wypadkowemu, chorobowemu i macierzyńskiemu podlegają z mocy ustawy rolnicy i ich domownicy. Ubezpieczenie społeczne domownika rolnika, ustanowione w art. 7 ust. 1 pkt 2 oraz art. 16 ust. 1 pkt 2 i ust. 3 ustawy, determinowane jest przynależnością do grup ryzyka dożycia wieku emerytalnego, niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym oraz zajścia wypadku przy pracy rolniczej, rolniczej choroby zawodowej lub czasowej niezdolności do pracy i znajduje oparcie w art. 67 ust. 1, art. 23 i 24 Konstytucji RP. Prawo domowników rolnika do zabezpieczenia społecznego uzasadnione jest bowiem tym, że jest to osoba stale pracująca w gospodarstwie rolnym posiadanym przez osobę jej bliską, lecz nie na podstawie stosunku pracy. Status domownika daje *eo ipso* tytuł do ubezpieczenia społecznego w pełnym zakresie, które nie jest wyłączane przez zbieg z ubezpieczeniem z tytułu przekazania gospodarstwa rolnego, gdyż tytuły te dotyczą odmiennych zakresów ochrony, a także innych podmiotów i ze sobą nie kolidują.

Wyłączenie domownika rolnika z ubezpieczenia wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego na zasadach przewidzianych w art. 7 *in fine* ustawy jako niepodleganie przez niego innemu ubezpieczeniu społecznemu lub to, że nie ma on ustalonego prawa do emerytury lub renty albo nie ma ustalonego prawa do świadczeń z ubezpieczeń społecznych, nie uwzględnia statusu wynikającego z uprawnień związanych z prawem do renty strukturalnej. Ubezpieczenie społeczne rolników na podstawie art. 16 ust. 1 pkt 4 ustawy nie jest „innym ubezpieczeniem społecznym” określonym w ustawowych definicjach utworzonych w art. 6 ustawy, skoro stosownie do pkt 13 tego artykułu, za osobę podlegającą innemu ubezpieczeniu społecznemu rozumie się osobę podlegającą obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym na podstawie przepisów o systemie ubezpieczeń społecznych lub objętą przepisami o zaopatrzeniu emerytalnym.

Również ustalenie prawa do renty strukturalnej (dodatku do renty) nie powoduje wyłączenia z podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 2 ustawy, ponieważ nie odpowiada ustaleniu prawa do renty w rozumieniu art. 6 pkt 10c. Pominięcie renty strukturalnej w art. 7 ust. 1 *in fine* nie jest zresztą przypadkowe, skoro to świadczenie ma inny cel aniżeli renty z systemu zabezpieczenia społecznego.

Dotychczasowe rozważania prowadzą do wniosku o możliwości łączenia ubezpieczenia emerytalno-rentowego wynikającego z prawa do renty strukturalnej (zwiększenia renty) ze stałą pracą w gospodarstwie rolnym osoby bliskiej rolnikowi, a zatem bycia domownikiem rolnika objętym ubezpieczeniem wypadkowym, chorobowym i macierzyńskim, tj. połączenia emerytalnego statusu osoby uprawnionej do renty strukturalnej lub małżonka takiej osoby ze statusem domownika rolnika w zakresie ubezpieczenia wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego. W konkluzji należy stwierdzić, że małżonek rolnika uprawnionego do zwiększenia renty strukturalnej przysługującego na podstawie § 12 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia z dnia 19 czerwca 2007 r. podlega ubezpieczeniu wypadkowemu, chorobowemu i macierzyńskiemu na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, jeżeli jako domownik osoby bliskiej, której przekazał gospodarstwo rolne, spełnia warunki

przewidziane w art. 6 pkt 2 tej ustawy.

Skarżąca po objęciu gospodarstwa rolnego przez syna była jego domownikiem i taki jej status w zakresie podlegania ubezpieczeniu wypadkowemu, chorobowemu i macierzyńskiemu na podstawie ustawy o ubezpieczeniu rolników, powinien być wykazany przez udowodnienie pracy w tym gospodarstwie rolnym. Sąd Apelacyjny - w konsekwencji nietrafnego utożsamienia pojęć „prowadzenie gospodarstwa rolnego” i „praca w gospodarstwie rolnym” - okoliczność tę pominął, przypisując niewłaściwe znaczenie oświadczeniu skarżącej o zaprzestaniu prowadzenia działalności rolniczej.

Mając to na względzie, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.).

kc